

Людвик В. Д. Использование фикции при конструировании понятий преступления и мнимой обороны. Исследован смысл фикции в уголовном праве при формулировании понятий преступления и мнимой обороны.

Ключевые слова: фикция, преступление, признаки преступления, мнимая оборона, Уголовный кодекс, обстоятельства, исключающие преступность деяния.

Lyudvik V. D. The use of fiction when designing the concepts of crime and imaginary defense. The article deals with the content of fiction in criminal law in the formulation of the concepts of crime and imaginary defense.

The author believes that the essential characteristics of a crime are wrongfulness and public insecurity. In his opinion, the wrongfulness of the act is characterized by the presence in it of a crime in the unity of all the four elements: object, objective side, the subject and the subjective side. Therefore, in determining legislative propose to specify that the offense – a socially dangerous act that contains the crime, and in the second part of Art. 11 CC – all circumstances that preclude danger to society and the existence of special circumstances in which a person who committed a crime can be exempted from punishment. Applied national legislature legislative technique allows provisions that directly conflict with each other, using the formulation of criminal law in the General Part of the Criminal Code of Ukraine. Position one article (part 4. 3 of the Criminal Code of Ukraine) is inconsistent with the provisions of other articles (part 4 of art. 37 of the Criminal Code of Ukraine) and despite the legal prohibition of the use of the criminal code, by analogy, provide exactly the same application. Thus, the problem of using fiction in criminal law and its epistemological significance needs further study to improve standards applicable law on criminal liability.

Keywords: fiction, crime, signs of a crime, imaginary defense, criminal code, circumstances excluding criminality.

Надійшла до редакції 20.03.2014

Некрасов В.А.

кандидат юридичних наук, доцент
(Національний університет ДПС України)

УДК 343.352

КОРУПЦІЯ ЯК ФОРМА КРИМІНАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено окремі питання кримінального контролю тіньової економіки. Розглянуто питання щодо співвідношення корупційних проявів з характером та правилами ведення господарської діяльності. Обґрунтовано думку, що корупцію у сфері господарської діяльності можна розглядати: по-перше, як форму контролю тіньової економіки, по-друге, як сегмент кримінального ринку послуг, який розвивається по законах ринку.

Ключові слова: корупція, інфраструктура злочинності, кримінальний контроль, тіньова економіка, господарська діяльність

Постановка проблеми. На сьогодні проблема корупції найбільш обговорювана тема як у світовій спільноті, так і на теренах нашої держави. Кожна особа, яка не байдужа до проблем формування української нації, намагається надати власні рекомендації щодо подолання цього негативного явища. Про це говорять представники влади, бізнесу, політичні та громадські діячі, науковці та й прості люди. Усі наголошують на руйнівному впливі корупції на систему суспільних, економічних та політичних відно-

син, однак як говориться у руській приказці «а воз и ныне там». Виникає питання: Чому?, а головне – з чого почати, щоб підготувати дієве підґрунтя для такої боротьби? Як вмотивувати державних чиновників вищого рангу рухатися у цьому напрямі? Як сформувати команду однодумців, які прийшовши до влади будуть вважати ганебною практикою ототожнювати себе з причетністю до різних проявів корупції? Як сформувати у суспільстві негативне ставлення до цього явища? Якщо тільки приблизно порахувати окремі наслідки від використання корупційних схем тільки в економіці, можна побачити, що 30–40 % бюджетних коштів, спрямованих на розвиток інфраструктури та виробництва, будівництво, закупівлі, утримання державних установ, заробітну платню, розкрадаються, це, у свою чергу, як наслідок корелюється з маніпуляціями суб'єктів господарювання вже з наповненням державної казни. Економічна нестабільність поєднана з корупційним тиском примушує підприємців вивозити капітал за межі країни, спрацьовує принцип: кримінально заробляю в Україні, але зберігаю отримане у більш стабільних та прогнозованих іноземних інституціях. Розкрадання іноземних фінансових траншів та позик, отриманих під державні гарантії, та багато ін., створює безпрецедентні борги, за які треба буде розраховуватися майбутнім поколінням. Загальна сума збитків держави сягає сотень мільярдів грн.

Виклад основного матеріалу. У цьому контексті слід звернути увагу на аналітичний огляд, який підготовлено Національним інститутом стратегічних досліджень при Президентові України [6]. Вони констатують, що упродовж багатьох років Україні не вдається переломити небезпечні тенденції зростання масштабів корупції. Зокрема, не в повному обсязі виконуються міжнародні зобов'язання щодо боротьби з корупцією, що впливають з Конвенції ООН проти корупції, Конвенції Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію, численні рекомендації ЄС, Ради Європи, Стамбульського плану дій Організації економічного співробітництва і розвитку. Донині не прийнято дієві антикорупційні закони, немає оновленої стратегії та плану дій, не створено спеціалізованого правоохоронного органу.

Такий стан справ спричиняє критичне ставлення до України як до корумпованої держави з нестабільними державними інститутами, зокрема системою правосуддя. Індикатором цієї позиції вже традиційно є рейтинги міжнародної організації «Трансперенсі Інтернешнл»¹. Зокрема, у 2010 році Україна у щорічному рейтингу країн за рівнем корумпованості посіла 134 місце, серед 178 країн поруч з Того і Зімбабве, у 2011 році – 152 серед 176 країн.

Результати індексу сприйняття корупції (ІСК) у 2012 р. від Transparency International свідчать: незважаючи на певні кроки української влади в напрямку подолання корупції, ситуація залишається невтішною. Згідно з нинішніми результатами ІСК, Україна займає 144 місце зі 176 кра-

¹ "Індекс сприйняття корупції-2010" визначає рівень корупції у державних секторах 178 країн. Доповідь ґрунтується на даних 14 різних експертних опитувань. В "Індексі" країнам присвоюється рейтинг за шкалою від 0 до 10 (за старою методологією), де 10 відповідає мінімальному рівню корупції, або за новою методологією від 1 до 100.

їн, охоплених дослідженням, набравши при цьому 26 балів зі 100 можливих... Будь-який результат, менший за 30 балів, з точки зору Transparency International, вважається "ганьбою для нації", – йдеться в повідомленні організації.

Нагадаємо, торішній показник України становив 27 балів (2,3 бала за старою методологією). Згідно з торішнім індексом сприйняття корупції, Україна ділила 152 місце із Таджикистаном.

Зауважимо, що 26 балів у 2012 р. також отримала Сирія. У Росії – 28 балів. Кращими з точки зору протидії корупції країнами є Данія, Фінляндія і Нова Зеландія (90 балів)¹.

За висновками експертів, зниження оцінки Індексу сприйняття корупції лише на один пункт призводить до відтоку з країни капіталу, що дорівнює 0,5 (за старою методологією) відсотка валового внутрішнього продукту держави. Для України ці цифри означають втрату щороку щонайменше 20 мільярдів гривень.

Іншим важливим показником є рейтинг економічних свобод, щорічне дослідження, що здійснюється американською неурядовою організацією Heritage Foundation та газетою Wall Street Journal. Цей рейтинг органічно пов'язаний із станом прозорості та доброчесності державних інституцій, регуляторної та податкової політики. У 2011 році Україна посіла одне з останніх місць у світі в рейтингу економічних свобод – 164 місце серед 179 країн світу. Це останнє місце серед європейських держав.

Однак у 2012 році Україна злетіла на 15 позицій і перемістилася зі 152 на 137 місце в рейтингу сприятливості ділового середовища Doing Business-2013, який щорічно складає Світовий банк (СБ) і Міжнародна фінансова корпорація (IFC). У рейтингу Doing Business-2012 Україна втратила сім позицій і перемістилася із 145 на 152 місце.

За даними авторів рейтингу, "Україна в нинішньому році увійшла до першої трійки країн," які продемонстрували значні поліпшення в полегшенні ведення бізнесу за останній рік "і посіла перше місце в своєму регіоні (Східна Європа та Центральна Азія).

Динаміка рейтингу України за категоріями:

з реєстрації підприємств – зростання на 66 позицій – з 116 до 50 місця\$

з кредитування – без змін – 23 позиція\$

із захисту інвесторів – падіння на 3 позиції – із 114 до 117\$

із оподаткування – зростання на 18 позицій – із 183 до 165.

Процедуру оподаткування (в Україні) було полегшено шляхом впровадження можливості електронного надання даних та оплати для середніх і великих підприємств", – свідчить прес-реліз, опублікований у Вашингтоні укладачами Doing Business-2013. При цьому, якщо раніше в Україні автори доповіді налічували 135 податкових платежів і зборів для середнього підприємства, на обслуговування яких витрачалися 657 годин на рік, то станом на 1 червня 2012 р. кількість платежів скоротилася до 28, а витрати часу –

¹ Україна за рівнем корупції у 2012 р. піднялася зі 152 на 144 місце – Transparency International [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/ukrainapro-urovnyu-korruptsii-v-2012-g-podnyalas-so-152-do-144-05122012103500>

до 491 години на рік. При цьому в податковій сфері Україна увійшла до першої світової десятки (6 місце) з поліпшення показника "віддаленості від "передового рубежу", вперше введеного в минулорічній доповіді Doing Business. Цей показник допомагає оцінити, як змінюється підприємницьке нормативно-правове середовище в тій чи іншій країні стосовно світових лідерів по кожному з напрямків дослідження (за всі роки, починаючи з 2005-го). Оцінюється за шкалою від 0 (найгірший) до 100 (найкращий) пунктів. За даними нинішньої доповіді, Україна поліпшила показники по оподаткуванню одразу на 31 пункт (від 16 до 47) по відношенню до світового лідера в цій сфері – Об'єднаних Арабських Еміратів (100 пунктів), де стягується чотири податкові платежі при витратах часу на сплату податків – 12 годин на рік.

Однак незважаючи на окремі покращення, такий низький рейтинг, зокрема, є наслідком відсутності належної протидії корупції. На їх думку, корупцією уражене все суспільство й сфера управління, тіньові відносини присутні в усіх секторах економіки. Низька заробітна платня в державному секторі створює основу для корупції в податкових органах зокрема. Нераціональне державне управління спричиняє надвитрати державного бюджету – урядові витрати досягли 47,3 % ВВП.

Корупція, як соціальне явище та протиправна діяльність, розглядалася багатьма вченими в Україні та в інших країнах [1, 4, 7, 8, 9, 10, 14]. Слід погодитися із твердженням В.М. Дрьоміна, що поняття «корупція» можна визначити як протиправну діяльність деяких осіб, спрямовану на використання свого службового і суспільного статусу для незаконного особистого збагачення, збагачення своїх родичів і прихильників, одержання інших вигод і благ всупереч інтересам суспільства. Фактично можна говорити про різновид позаправової практики, яку визначають як корупційну практику [3, с. 427]. Слушним, на наш погляд, є твердження М.І Мельника [8, с. 10], який визначає корупцію як корозію влади. На його думку, поки існує корупція, збережеться і господарська злочинність, також як і наявність господарської злочинності зумовлює наявність і формування корумпованих зв'язків, через те, що існує взаємозалежність виникнення та існування даних явищ.

Сутність корупції полягає у тому, що вона має соціальну зумовленість; свою «ціну», що платить суспільство за її існування; негативний вплив на всі сфери суспільного життя; транснаціональний характер; економічні, політичні, правові, психологічні та моральні аспекти; здатність постійно пристосовуватися до нових реалій життя [5, с. 24]. У правовому ж відношенні корупція становить сукупність різних за характером та ступенем суспільної небезпеки, але єдиних за своєю суттю корупційних діянь та інших правопорушень (кримінальних, адміністративних, цивільно-правових, дисциплінарних), пов'язаних із виникненням цих діянь, а також порушень етики поведінки державних службовців [10].

Як зазначав у своїй монографії В.Д. Гвоздецький [1], «жодна із соціально-політичних та економічних систем не мала і не має повного імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги і прояви, а також її можливості,

що визначаються ставленням до неї держави і суспільства. Він підкреслює, що проблема корупції не виходить за межі співвідношення «держава – влада – особа», та концентрує увагу на особливостях природи людини, всебічно враховує різноманітність її рис, властивостей, якісних ознак і приходить до висновку, що корупційні правопорушення є тільки там, де є людина. Автор підкреслює, що цілеспрямовані запобігання і протидія корупції не можуть бути здійснені шляхом разових і короткочасних заходів будь-якого ступеня активності, а потребують довготривалих соціально-економічних, політичних і правових перетворень. На думку автора, ця діяльність повинна базуватися на поєднанні профілактичних і репресивних заходів. При цьому пріоритетна роль має відводитися профілактичним заходам соціального та спеціально-кримінологічного характеру, які створили б прозору систему для ефективного державного і громадського контролю.

Також заслуговують на увагу здобутки В. М. Соловійова [16], який досліджував проблеми протидії корупції під кутом зору державного управління. Ним з метою системного вивчення цієї проблеми було застосовано підхід до дослідження корупції на основі PESL-аналізу. Перевагою цієї методики є виявлення широкого спектра вимірів, факторів (зовнішніх і внутрішніх), які впродовж визначеного проміжку часу впливали або впливатимуть на корупцію, а також здійснення їх аналізу з вичерпною повнотою. Такий підхід дав змогу дослідити нормативно-правове, інституційне забезпечення, політичний, економічний та соціальний виміри, а також сучасний зарубіжний досвід і парадигми запобігання та протидії корупції в управлінні державою. Дослідником доведено, що, незважаючи на наявність антикорупційної стратегії та державної програми щодо її реалізації, цілісна системна антикорупційної політики все ще перебуває у процесі формування, оскільки залишаються невирішеними питання запровадження механізму декларування майнових і фінансових інтересів службових та посадових осіб, створення незалежного антикорупційного органу, вжиття заходів щодо конфіскації, відповідальності за корупційні діяння юридичних осіб, посилення політичної волі керівництва держави, перегляду системи адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення тощо.

Ефективність протидії цим корупційним проявам криється у розумінні криміногенних процесів, які відбуваються в економіці, здатності правоохоронних органів мислити значними категоріями, розуміти логіку масштабної криміналізації економічних відносин, і, як наслідок, умисного примушування суб'єктів господарювання корпоративним корумпованим осередком до здійснення власної діяльності у тіншовій сфері тощо.

У кожному криміногенному процесі існує певна «кримінальна» логіка у створенні сприятливих умов, в яких можуть реалізовуватися протиправні задуми. Існує два найбільш криміналізованих напрями економіки, в межах яких будуються кримінальні технології, схеми, способи вчинення протиправних дій, – це *стягування податків* та *розподілення бюджетних коштів*, навколо яких формується корупційна складова. Якщо порівняти ці два напрями з точки зору ризиків бути викритим правоохоронними органами, останній є найбільш небезпечним, у зв'язку з тим, що легко може окреслити

коло суб'єктів, причетних до розподілення бюджетних коштів та, відповідно, до зловживань у цій сфері. Існуючі злочинні технології та умови, в яких вони діють, особливо корупційна складова, дозволяють уникати відповідальності у першому напрямку, тому представники влади, у тому числі ті, хто повинен контролювати та боротися з цими явищами, є учасниками корупційного перерозподілу результатів злочинної діяльності. Як саме це відбувається? Кожна злочинна технологія має свої слабкі місця та вимушена балансувати між тіньовою та легальною економікою, між рухом готівкового та безготівкового капіталу, без таких ланцюгів кримінальні схеми існувати практично не здатні. Контроль за місцями конвертації готівкового та безготівкового капіталу, так званими фіктивними фірмами, конвертаційними центрами, «майданчиками», які і є такими місцями, надає практично абсолютні можливості корупційного контролю за тіньовою економікою. У такому випадку рух готівки, отриманої внаслідок протиправних операцій, тим більше її розподіл, прослідкувати практично неможливо. Все це спонукає корумпованих можновладців створювати непрозорі, економічно необґрунтовані правила ведення господарської діяльності, впроваджувати безсистемні моделі нормативних актів, додаючи до цього корупційний тиск, заганяти суб'єктів господарювання у тінь й отримувати значний відсоток, звертаємо увагу – з мінімальним для себе ризиком, при перерозподілі тіньового капіталу. Тому впливати на ці процеси можливо лише руйнуючи інфраструктуру злочинності у сфері господарської діяльності.

Якщо співвіднести корупційні прояви з характером та правилами ведення господарської діяльності, можна констатувати, що корупція:

- не дає можливості приймати системні закони, які її унеможливають або мінімізують ризики щодо вчинення корупційних діянь у сфері господарської діяльності. Який би модельний закон або окрема норма не приймалися, вони будуть викривлені, щоб уможливити функціонування корупційної інфраструктури;

- не дає можливості для існування прогресивної моделі організаційно-управлінської структури держаних органів та не сприяє їх раціональному співвідношенню із суб'єктами господарської діяльності;

- встановлює преференції окремим підконтрольним суб'єктам господарювання, інших примушує діяти в умовах існування незрозумілих правил ведення господарської діяльності. Виходячи з цього, враховуючи корупційну складову, нівелюється розвиток принципу добросовісної конкуренції як неодмінного елемента ринку та основного його регулятора,¹ та бажання інших учасників господарського процесу діяти у законний спосіб, у зв'язку з тим, що ставить їх у нерівні умови економічного розвитку, безпеки та, відповідно, отримання прибутків від результатів власної підприємницької діяльності. Результатом такої ситуації є поступове розширення кола учасників, які починають вести господарську діяльність у незакон-

¹ Принцип конкуренції – це основний принцип, що захищає господарюючих суб'єктів різних організаційно-правових форм від підриву їх підприємницької діяльності шляхом підтримки сумлінної конкуренції й накладення компетентними органами санкцій на несумлінного господарюючого суб'єкта.

ний спосіб;

- забезпечує нерівний доступ господарюючих суб'єктів до можливості користування бюджетними коштами, які спрямовуються на розвиток окремих секторів економіки (зокрема через тендерні проекти тощо), чим змушують інших суб'єктів господарювання використовувати тіньову систему відносин, з тим щоб зменшити затратну складову виробництва, шляхом штучного завищення витрат на неї і, як наслідок, штучного зменшення бази оподаткування;

- протиприродно «селекціонує» кадри з низькими професійними та морально-етичними якостями, як наслідок, останні не здатні виконувати покладені обов'язки у повному обсязі. Ця проблема вирішується за рахунок нагромодження кількості останніх, тим самим створюючи численний бюрократичний апарат. При цьому нівелюються система підготовки кадрів, поняття «конкурс на заміщення посад», породжується таке негативне явище як торгівля робочими місцями в державних установах;

- з метою отримання неправомірної вигоди посадовці-корупціонери штучно ускладнюють процедуру доступу суб'єктів господарювання та окремих громадян до реалізації власних прав, тим самим забезпечуючи власні незаконні прибутки за рахунок корупційних послуг;

- для уможливлення існування такого явища як корупція створюється ціла інфраструктура, яка поєднує у собі механізми корупційного тиску, складну незрозумілу систему взаємовідносин між контролюючим органом та суб'єктом господарювання (перевірок, звітності, отримання дозвільних документів, ліцензування тощо), унеможлиблює виконання контролюючими органами покладених на них обов'язків щодо боротьби з цим явищем, шляхом втягування останніх у корупційні схеми та забезпечення пропорційного перерозподілу корупційного прибутку між усіма учасниками;

- корупційна інфраструктура має необмежені можливості та здатна забезпечити у сучасних умовах надання корупційних послуг будь-якій фізичній або юридичній особі, у зв'язку з тим, що монополізує кримінальний ринок таких послуг, змушуючи споживачів таких послуг саме працювати за запровадженими ними правилами;

- у державі перестають діяти або формалізується діяльність багатьох громадських інституцій, соціальних державних проектів щодо виховання, навчання молодого покоління, негативного ставлення до різного роду аморальної поведінки, протиправних дій, залучення останніх до активної участі в державних перетвореннях та багато ін.

Таким чином, виходячи з вищенаведеного можна констатувати, що корупцію у сфері господарської діяльності можна розглядати: по-перше, як форму контролю тіньової економіки, по-друге, як сегмент кримінального ринку послуг, який розвивається по законах ринку.

З цього приводу дуже слушними є напрацювання О.О. Шишкіна. Він наголошує, що кримінальний ринок відіграє у злочинному світі таку ж роль, як звичайний ринок для ринкової економіки, кримінальний ринок є основою організованої злочинності й корупції. Боротьба з ним є пріоритетним завданням кожної окремої держави, а у зв'язку із глобалізацією зло-

чинності – й усього світового співтовариства [15].

Кримінальний ринок – явище багатогранне й різноманітне, розглядати його потрібно з декількох позицій відповідно до різних аспектів його існування, ролей в суспільстві.

1. Розглядаючи кримінальний ринок у якості самостійного антигромадського інституту не можна не зазначити його високий ступінь суспільної небезпеки, що визначається питомою вагою сукупності складових, які входять у це поняття, й пов'язаних з ним злочинів. Кримінальний ринок містить у собі практично половину статей КК України і полягає найчастіше у професійному, договірному наданні злочинних, у нашому випадку корупційних, послуг, вчиненні протиправних дій і наданні заборонених товарів.

2. Кримінальний ринок як частина й вид організованої злочинності. Кримінальний ринок є діяльністю організованих злочинних груп з надання злочинних послуг або заборонених товарів, складова їх основного або додаткового доходу. Наприклад, кримінальний ринок з надання послуг щодо конвертації грошових коштів невід'ємний від організованої злочинності з розкрадання бюджетних коштів, ухилення від сплати податків, контрабанди й становить її вид та ін. Тоді як для організованої злочинності з розкрадання бюджетних коштів, ринок по наданню послуг щодо конвертації грошових коштів може бути лише частиною, поряд з деякими іншими – незаконним відшкодуванням ПДВ, відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, й іншими. У цьому аспекті боротьба із кримінальним ринком рівнозначна боротьбі з організованою злочинністю.

3. Кримінальний ринок як інфраструктура, допоміжний інститут, що забезпечує постачання й функціонування організованої злочинності. Включає сектори кримінального ринку, що пов'язані з наданням товарів і послуг безпосередньо організованим злочинним групам. На сьогодні кожна існуюча кримінальна схема потребує фінансування для реалізації злочинних задумів, а саме: забезпечити рух грошових коштів по банківських рахунках, щоб, наприклад, штучно сформувати податковий кредит, здійснювати купівлю/ продаж товарів або послуг тощо як сегментів ланцюгів кримінальних схем, а також легалізацію (відмивання) злочинних доходів, отриманих внаслідок будь-якої корисливої злочинної діяльності.

4. Кримінальний ринок як об'єднання злочинних груп, фактор, що сприяє взаємодії й координації злочинних груп. Кримінальний ринок – точка дотику різних груп громадян, організованої злочинності та корумпованих чиновників. Кримінальний ринок – сукупність суспільних відносин щодо попиту, пропозиції й придбання протизаконних товарів і послуг. Не дивно, що в процесі реалізації своїх протизаконних інтересів між учасниками таких суспільних відносин, які мають однакову протиправну спрямованість, виникають зв'язки, контакти, налагоджується співробітництво. Це сприяє координації діяльності злочинних груп, взаємодії організованої злочинності з корумпованими чиновниками, утворенню глобальних злочинних організацій, ускладнює боротьбу з ними. У контексті цього Г.Л. Репецька виокремлює чотири етапи корупційної поведінки: одержання максимального прибутку від тіньового бізнесу, захист організованої

злочинності від соціального контролю, спосіб збагачення чиновників та поступове вrostання кримінальних структур у державний апарат [13]. Це не є процес корупції – це наслідки корупційних діянь.

Очевидно й безперечно першорядне значення у справі протидії організованій злочинності й корупції належить боротьбі із кримінальним ринком. І така боротьба ведеться, але, на жаль, не так успішно, як хотілося б. Здається, що для успішної протидії кримінальному ринку необхідно врахувати багатofакторність явища. Так само вважаємо за необхідне запровадити детальне наукове вивчення проблеми, створення науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності боротьби із кримінальним ринком, розробку ефективних заходів, методів і способів протидії, використання сучасних методів із врахуванням місцевих особливостей.

Існують окремі критерії, завдяки яким ми можемо констатувати про прагнення держави створювати сприятливі умови для ведення бізнесу. Треба також усвідомлювати, що правила та умови ведення бізнесу, що встановлюються державою, знаходяться у кореляційній залежності з корупційними ризиками, а саме: якщо встановлена або діє недосконала система ведення господарської діяльності, залишаються досить високими ризики корупційного характеру в економіці. Такими індикаторами можуть бути:

1. *Кількість податкових платежів*, встановлених державою. Цей фактор породжує як складну бюрократичну процедуру здійснення контролю щодо їх нарахування, а також утримання значного штату працівників на підприємстві для бухгалтерського супроводження цього напряму діяльності. Якщо раніше в Україні налічували 135 податкових платежів і зборів для середнього підприємства, на обслуговування яких витрачали 657 годин на рік, то станом на 1 червня 2012 р. кількість платежів скоротилася до 28, а витрати часу – до 491 години на рік.

2. *Загальне податкове навантаження*. Воно може бути високим, середнім та низьким. Спрацьовує так звана економічна аксіома, якщо податкове навантаження вище 30 %, суб'єкт господарювання пропорційно починає уходити у тінь.

3. *Процедура адміністрування податків*. Вона може бути складна, припустима, спрощена. Вона включає форму подання звітності, затрати часу на її формування та опрацювання, «віддаленість від «передового рубежу», тобто людський фактор у взаєминах між контролюючою стороною та платником податків тощо.

4. *Система контролю за веденням господарської діяльності та правила її ведення*, тобто складність процедури відкриття та закриття суб'єкта господарювання, отримання ліцензій, сталість у правилах ведення господарської діяльності або періодичність таких змін, кількість контролюючих суб'єктів, періодичність та спосіб перевірок, процедура реагування у разі виявлення порушень у податкових нарахуваннях, характер надання сервісних послуг податковою службою суб'єктам господарювання тощо.

5. *Процентне співвідношення у податкових надходженнях до бюджету від малого, середнього та великого бізнесу* повинно свідчити про їх роз-

виток та впливовість на економічну політику держави.

6. *Масштаби, характер та рівень інвестицій* у певні галузі або об'єкти економіки.

7. *Рівень середньої заробітної платні* та її співвідношення з прожитковим мінімумом й споживчою корзиною повинні бути такими, щоб офіційно працююча особа була здатна забезпечити себе та власну родину.

8. *Доступ до бюджетних коштів* повинен виключати корупційні преференції підконтрольним суб'єктам господарювання та відкати від надання права у освоєнні бюджетних коштів.

9. *Вибіркове правосуддя*, у судовій системі при розгляді господарських спорів, необґрунтований тиск з боку правоохоронних та контролюючих органів тощо.

10. *Розвиток конкурентного виробництва*. Для нестабільних держав притаманно вкладати кошти у ті галузі, які не потребують значних капіталовкладень, є визначально високорентабельними або є швидко обертаємим сектором кримінальної економіки. Це, як правило, контрабандне ввезення товарів, обіг сировинних ресурсів (нафта, газ, їх переробка, хімія), обіг горічаних та тютюнових виробів, фармацевтичний бізнес, комерція, споживчий ринок, розважальний бізнес тощо.

Висновки. Безумовно, цей перелік індикаторів не є вичерпним, однак він може свідчити про наявність політичної волі та бажання влади або покращити умови існування бізнесового середовища, або, навпаки, штучно створити умови для примушування суб'єктів господарювання використовувати тіньові схеми ведення господарської діяльності, щоб мати доступ до корупційного перерозподілу результатів протиправної діяльності.

Бібліографічні посилання

1. *Гвоздецький В.Д.* Організаційно-правові засади запобігання і протидії корупції в Україні : монографія / Гвоздецький В.Д. – К., 2012.

2. *Заросило В.О.* Визначення загальної схеми корупційних процесів та напрямки запобігання і протидії корупції // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – № 5. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/uazt/2012_5/5_12_23%20.pdf

3. *Дрёмин В.Н.* Преступность как социальная практика: институциональная теория криминализации общества : монографія / Дрёмин В.Н. – Одеса, 2009.

4. *Корупція в Україні – не політика* : монографія / Журавський В.С., Михальченко М.І., Михальченко О.М. – К., 2007.

5. *Курс криминології: Особлива частина* : підручник. – У 2 кн. / М.В. Корнієнко, Б.В. Романюк, М.І. Мельник та ін.; за заг. ред. О.М. Джужі. – К, 2001.

6. *Маркєєва О.* Актуальні проблеми антикорупційної політики України. Аналітична записка. Відділ стратегій реформування сектору безпеки. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/395/>

7. *Мельник М. І.* Корупція: сутність, поняття, заходи протидії / Мельник М. І. – К., 2001.

8. *Мельник М.І.* Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія / Мельник М. І. – К., 2004.

9. *Михальченко М.* Корупція в Україні: політико-філософський аналіз : монографія. / М. Михальченко, Є. Невмерижицький. – К., 2010.

10. *Невмерижицький Є. В.* Корупція і національна безпека : навч. посібник / Є. В. Невмерижицький, Ф. П. Шульженко. – К., 2000.

11. Некрасов В.А. Заходи протидії корупції в сфері економіки: Актуальні проблеми протидії корупції в органах Державної податкової служби України : матер. Міжнарод. науково-практ. конф., 25 квітня 2012. – Ірпінь, 2012. – С. 131–134.
12. Некрасов В.А. Оперативно-розыскное противодействие коррупции в сфере экономики // Проблемы оперативно-розыскного обеспечения уголовного судопроизводства и уголовно-процессуального стимулирования оперативно-розыскной деятельности : сб. статей / под ред. М.П. Полякова. – Н. Новгород, 2010.
13. Репецкая А.Л. Организованная преступность в сфере экономики и финансов и проблемы борьбы с ней. / А.Л. Репецкая. – Иркутск, 2000.
14. Терещук О.В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. – Одеса, 2000.
15. Шишкин А.А. Борьба с криминальным рынком [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://forum2009.rae.ru/pdf/article365.pdf>
16. Соловйов В. М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України : монографія / В. М. Соловйов. – К., 2012.

Некрасов В.А. Коррупция как форма криминального контроля теневой экономики. Исследованы отдельные вопросы, относящиеся к некоторым формам криминального контроля теневой экономики. Рассмотрены вопросы соотношения коррупционных проявлений с характером и правилами ведения хозяйственной деятельности. Обоснована позиция относительно того, что коррупцию в сфере хозяйственной деятельности можно рассматривать: во-первых, как форму контроля теневой экономики, во-вторых, как сегмент криминального рынка услуг, который развивается по законам рынка.

Ключевые слова: *коррупция, инфраструктура преступности, криминальный контроль, теневая экономика, хозяйственная деятельность.*

Nekrasov V. O. Corruption as a form of criminal control of shadow economy. The article is devoted to certain issues of criminal control of shadow economy. This paper analyses the relationships between corruption and the peculiarities and rules of doing business. The author believes that if to correlate corrupt practices with the peculiarities and rules of doing business, we can state that corruption: first, does not allow to accept the system laws that prevent corruption or minimize the risks of its committing in economics; secondly, does not allow the existence of a progressive model of organizational and management structure of state bodies and unable their efficient relations with business entities; thirdly, establishes preferences to some controlled business entities, while others are forced to act within unambiguous rules of doing business; fourthly, provides unequal access of business entities to using public funds directed at the development of certain economic sectors; fifth, illegally “selects” the staff with low professional, moral and ethical characteristics, and, as a result, the latter are not able to perform assigned duties properly; sixth, in order to obtain unlawful benefits, the corrupted officials artificially complicate the access of businesses and individuals to realization of their rights, thereby ensuring the illegal profits through corruption services; seventh, to enable the existence of such phenomena as corruption, the infrastructure that combines the mechanisms of corruption pressure, the complex relations between controlled bodies and businesses is created.

Eighth, the corrupt infrastructure has unlimited possibilities due to the fact that nowadays it is able to provide any corruption services to an individual or business entity and because it monopolizes the criminal market of such services by forcing the consumers of these services to work according to their regulations; ninth, many public institutions, government social projects on education aimed at developing the negative attitude of young generation towards all sorts of immoral behavior, illegal activities, involving them into government transformations and many other do not longer exist in the society. The author proposes that corruption in economics can be considered: first, as a form of control of shadow economy, and secondly, as a segment of the criminal service market which develops according to the laws of the market.

Keywords: *corruption, infrastructure of crime, criminal control, shadow economy, economics.*

Надійшла до редакції 06.02.2014